

A szártalan csüdfű (*Astragalus exscapus* L.) előkerülése a Dél-Tiszántúlon

Sallainé Kapocsi Judit

Abstract

Discovery of *Astragalus exscapus* L. in South-Eastern Part of the Great Hungarian Plain: In the south eastern part of the Great Hungarian Plain, as well as in the Körös-Maros National Park, the most important and the most unique vegetation type is loess grassland. The soil of loess grasslands has the best quality so the largest part of them were ploughed up hundred years ago. The remains of it can be found only in mounds, grasslands near roads and small grassland patches surrounded by alkali grasslands. In 2010 a new species, *Astragalus exscapus* L. was found in the southern part of Csanádi-plains of Körös-Maros National Park, in a small patch of loess grassland. Altogether 200 hundred individuals were found here. This species is very rare, this is the first data of this plant in the south eastern part of the Great Hungarian Plain, and there is only one other known data of this plant in the area east to the River Tisza. The species list of the area and three coenological tables are also published.

Bevezetés

A Dél-Tiszántúl és egyben a Körös-Maros Nemzeti Park egyik legkiemelkedőbb élőhelytípusát a löszpusztagyepek képezik. A löszpusztagyepek csak kis kiterjedésű foltokban maradtak meg, mivel a legjobb talajadottságú területeket már évszázadok óta szántóként hasznosítják. A KMNP Csanádi-pusztákon főként szikes gyepek és mocsarak által határolt, kis kiterjedésű, magasabb fekvésű foltokban található meg mozaikosan. Egy-egy ilyen folton újabb, ritka növényfajok megjelenésére még mind a mai napig lehet számítani. Így került elő a Körös-Maros Nemzeti Park Csanádi-puszták részterületének legdélebbi pusztafoltján, a Királyhegyesi-pusztá déli részén, 2008-ban egy eddig ismeretlen tavaszi hérics (*Adonis vernalis* L.) állomány (Kotymán László).

Az előkerült tavaszi hérics állomány felkeresésére indultunk és ekkor akadtunk a szártalan csüdfű (*Astragalus exscapus* L.) állományára egy közeli löszháton, a tavaszi hérics állománytól kb. 170 m-re nyugatra 2010. április 21-én.

A cikkben a megtalált növény termőhelyének jellemzése, a környezetében előforduló növényfajok listája, valamint a gyeppen készült három cönológiai felvétel kerül közzésre.

Irodalmi áttekintés

Korábbi irodalmi adatok szerint eddig a szártalan csüdfűnek a Dél-Tiszántúlon nem volt előfordulási pontja. A Csanádi-pusztákat érintő, közeli Tótkomlós flóráját Jankó János dolgozta fel 1886-ban, aki a cikkében nem említi a faj előfordulását (Jankó, 1886). Halász Árpád Makó város és környékének növényzetét írta le, melyben szintén nem szerepelteti a fajt. (Halász, 1889).

A korábbi, Tiszántúli flórajáráásra vonatkozó adatai Heves, Szolnok és Debrecen térségéből voltak, ahonnan már valószínűleg kipusztult. (Soó, 1966). Magyarország területén az Északi-Középhegységben, a Pilisben, a Mezőföldön és a Duna- Tisza közén élnek állományai. Általában kötött talajon, homoki réteken és legelőkön, löszpusztagyepekben, ritkán mészkösztyepréteken fordul elő. (Farkas S. (szerk), 1999).

A Csanádi-puszták területének növényvilágával Molnár Zsolt foglalkozott korábban, de felmérései során nem találkozott a növényvel (Molnár, 1992, 1993, 1994, 1996, 1997a, 1997b, 2002).

A Tiszántúlon jelenleg egy ismert, néhány töves állománya él Abádszalók határában. (Molnár A. ex verb.) (Farkas S. (szerk.) 1999).

Anyag és módszer

A terület 3 pontján 2x2 méteres területen cönológiai felvételeket készítettünk. A felmért kvadrátok középponti EOV koordinátáit Thales Mobile Mapper CE GPS-el mértük be. A löszhát növényfajainak a listáját is megadtuk. A nevezéktan Király G.(szerk)(2009) munkáját követi.

Eredmények

A szártalan csüdfű állomány a Körös-Maros Nemzeti Park Csanádi puszták területének legdélibb pusztafoltján, a Királyhegyesi-pusztá a legdélebbi részén található. A termőhely Csanádpalota községhatárába esik. Az állomány nagysága kb. 200 tőből áll. A megtaláláskor jelen voltak Bota Viktória, Bránya Krisztián, Sallainé Kapocsi Judit. A faj védett, tövenkénti természetvédelmi értéke 5.000 Ft. Az előfordulási pont Közép-Európai Flóratérképezés (KEF) kvadrát száma: 9790-1.

A jelenleg megtalált termőhelye egy mocsárral, bárányparéjos vakszikes és ürmös szikes pusztákkal körülvett, a térségből 30-50 centiméterrel kiemelkedő löszháton található. Elszigeteltségének köszönhető, hogy korábban nem szántották fel, szemben más közeli löszgyep termőhelyen elhelyezkedő szántóval. Az ovális alakban kiemelkedő löszhát 75x50 méteren húzódik. A löszhát növényei közül ki kell emelni az alábbi védett fajokat: macskahere (*Phlomis tuberosa* L.) kb. 750m²-es kiterjedésben, nyúlánk sárma (*Ornithogalum brevistylum* Wolfner) több 1000 töves állománya, pusztai meténg (*Vinca herbacea* Waldst.et Kit.) kb. 25 m² kiterjedésű állománya.

A löszgyep igen fajgazdag, a több helyileg értékes faj is előfordul benne: közönséges borkóró (*Thalictrum minus* L.), apácavirág (*Nonea pulla* (L.) DC.), közönséges kakukkfű (*Thymus glabrescens* Willd.), egyenes pimpó (*Potentilla recta* L.), apró kötőrófű (*Saxifraga tridactylites* L.).

A területen ezidáig az alábbi növényfajok előfordulását sikerült kimutatni:

közönséges cickafark (*Achillea millefolium* L.), közönséges ínfű (*Ajuga genevensis* L.), bajuszos hagyma (*Allium vineale* L.), réti ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis* L.), kakukk-homokhúr (*Arenaria serpyllifolia* L.), szártalan csüdfű (*Astragalus exscapus* L.), puha rozsnok (*Bromus hordaceus* L.) mezei gyöngyköles (*Buglossoides arvensis* (L.) I.M. Johnston), közönséges pásztortáska (*Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik.), bókoló bogáncs (*Carduus nutans* L.), korai sás (*Carex praecox* Schreb.), sziki madárhúr (*Cerastium dubium* (Bastard) Guépin), apró szulák (*Convolvulus arvensis*

L.), apró keresztfü (*Cruciata pedemontana* (Bellardi) Ehrend), közönséges tarackbúza (*Elymus repens* (L.) Gould), tavaszi ködvirág (*Erophila verna* (L.) Chevall.), farkaskutyatej (*Euphorbia cyparissias* L.), vézna kutyatej (*Euphorbia peplus* L.), közönséges sarlófű (*Falcaria vulgaris* Bernh.), barázdált csenkesz (*Festuca rupicola* Heuff.), vékony csenkesz (*Festuca valesiaca* Schleich. ex Gaudin) koloncos legyezőfű (*Filipendula vulgaris* Moench), csattogó szamóca (*Fragaria viridis* Duchesne), tejtöltő galaj (*Galium verum* L.), sallangos gólyaorr (*Geranium dissectum* Jusl.), mezei varfű (*Knautia arvensis* (L.) Coult.), karcsú fényperje (*Koeleria cristata* (L.) Pers. Em. Borbás ex Domin), bársonyos árvacsalán (*Lamium amplexicaule* L, magyar sóvirág (*Limonium gmelini* (Willd.) Kuntze subsp. *hungaricum* (Kolkov) Soó), sárkerep lucerna (*Medicago falcata* L.), parlagi nefelejcs (*Myosotis arvensis* (L.) Hill), közönséges apácavirág (*Nonea pulla* (L.) DC.), nyúlánk sárma (*Ornithogalum brevistylum* Wolfner), ernyős sárma (*Ornithogalum umbellatum* L.), gumós macskahere (*Phlomis tuberosa* L.), keskenylevelű perje (*Poa angustifolia* L.), réti perje (*Poa pratensis* L.), homoki pimpó (*Potentilla arenaria* Borkh.), egyenes pimpó (*Potentilla recta* L.), villás boglárka (*Ranunculus pedatus* Waldst. et Kit.), lórumfaj (*Rumex* sp.), osztrák zsálya (*Salvia austriaca* Jacq), ligeti zsálya (*Salvia nemorosa* L.), apró kötőrófű (*Saxifraga tridactylites* L.), sziki pozdor (*Podospermum canum* (C.A. Mey) Griesb.), tarka koronafürt (*Securigera varia* (L.) Lassen), pongyola pitypang (*Taraxacum officinale* agg.), közönséges borkóró (*Thalictrum minus* L.), galléros tarsóka (*Thlaspi perfoliatum* L.), közönséges kakukkfű (*Thymus glabrescens* Willd. subsp. *glabrescens*), magyar kakukkfű (*Thymus pannonicus* All.), mezei here (*Trifolium campestre* Schreb.), saláta-galambbegy (*Valerianella locusta* (L.) Laterr.), lila ökörfarkkóró (*Verbascum phoeniceum* L.), mezei veronika (*Veronica arvensis* L.), lecsepült veronika (*Veronica prostrata* L.), vetési bükköny (*Vicia angustifolia* L.), pusztai meténg (*Vinca herbacea* Waldst. et Kit.), csuklyás ibolya (*Viola ambigua* Waldst. et Kit.), Kitaibel-árvácska (*Viola kitaibeliana* Roem. Et Schult.)

Az újonnan megtalált, közeli tavaszi hérics állomány az eddig ismert, Héricses-domb melletti állományoktól légvonalban 3,5 km-re, délre található. (Az állomány nagysága a 2010. 04. 21-i számolások alapján 31 virágzó és 18 nem virágzó tő és 70 fiatal növény.)

KMNP Csanádi-puszták, Királyhegyesi-pusztá déli részén lévő löszpusztagyepfolt cönológiai felvétele a szártalan csüdfű (*Astragalus exscapus* L.) előfordulási helyén:

Dátum: 2010. 04. 27.

Felvételt készítette: Sallainé Kapocsi Judit

Fajnév	Borítás %		
	1. felvétel	2. felvétel	3. felvétel
	2x2 m	2x2 m	2x2 m
	EOV X:776339	EOV X:776334	EOV X:776341
	EOV Y:104466	EOV Y:104460	EOV Y:104458
Phlomis tuberosa	40	35	15
Festuca rupicola	20	30	60
Valerianella locusta	10	10	2
Salvia nemorosa	8	1	8
Astragalus exscapus	5	3	1
Poa pratensis	5		0,1
Thymus glabrescens subsp. glabrescens	3	8	4

Fajnév	Borítás %	Borítás %	Borítás %
	1. felvétel	2. felvétel	3. felvétel
Veronica arvensis	3	2	1
Festuca valesiaca	2	0,1	1
Fragaria viridis	2	1	3
Veronica prostrata	2	1	
Achillea millefolium	1	2	2
Buglossoides arvensis	1	0,1	1
Convolvulus arvensis	1	1	0,1
Cruciata pedemontana	1		0,1
Erophila verna	1	1	2
Myosotis arvensis	1	5	5
Ranunculus pedatus	1		0,1
Salvia austriaca	1		5
Knautia arvensis	1	0,1	1
Thlaspi perfoliatum	1		0,1
Alopecurus pratensis	0,1		
Arenaria serpyllifolia	0,1		0,1
Cerastium dubium	0,1	1	2
Euphorbia peplus	0,1	1	0,1
Geranium dissectum	0,1	0,1	1
Ornithogalum brevistylum	0,1		2
Potentilla arenaria	0,1	1	
Saxifraga tridactylites	0,1		
Securigera varia	0,1		
Taraxacum officinale	0,1		0,1
Vicia sp.	0,1		
Viola kitaibeliana	0,1	1	0,1
Carex praecox			0,1
Elymus repens		0,1	0,1
Euphorbia cyparissias		1	0,1
Filipendula vulgaris			1
Falcaria vulgaris		0,1	
Koeleria cristata		0,1	0,1
Lamium amplexicaule		0,1	
Medicago falcata			2
Thalictrum minus			1
Vicia angustifolia		0,1	0,1

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm kollégáimnak, Rómerné Bota Viktóriának, Bránya Krisztiánnak és Kotymán Lászlónak a terepi munkában nyújtott segítségét.

Irodalom

- Farkas S. (szerk.) (1999): Magyarország védett növényei.- Mezőgazda kiadó pp. 152-153.
- Halász Á. (1889): Makó város és környéke növényzete – Községi Polgári Leányiskola Értesítője – 9: 5-31.
- Király G. (szerk.) (2009): Új magyar fűvészkönyv. Magyarország hajtásos növényei. Határozókulcsok. – Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvafő. 616 old.
- Jankó J. (1886): Tót-Komlós flórája – Természetrizsi Füzetek. 10: 175-180.
- Molnár Zs. (1992): A Pitvarosi-puszták növénytakarója, különös tekintettel a löszpusztagyepre - Bot. Közlem. 79. (1.): 19-27.
- Molnár Zs. (1993): Jelentés a Pitvarosi-puszták védett terület nagyléptékű vegetációtérképezéséről (azaz tájléptékű vegetációtípus-térképezéséről)- Kutatási jelentés –Vácrátót
- Molnár Zs.- Biró M.(1994): A Pitvarosi-puszták Tájvédelmi Körzet és környékük botanikai-természetvédelmi értékelése – Kutatási jelentés- Vácrátót
- Molnár Zs. (1996): A Pitvarosi-puszták és környékük vegetáció- és tájtörténete a középkortól napjainkig - Natura Bekesiensis-2.: 65-97.
- Molnár Zs. (1997a): Az alföldi, elsősorban a dél-tiszántúli löszpusztagyeppek botanikai jellemzése. 1.2 változat - Kutatási jelentés- Vácrátót
- Molnár Zs. (1997b): Az alföldi, elsősorban a dél-tiszántúli löszpusztagyeppek botanikai jellemzése. 2.0 változat - Kutatási jelentés- Vácrátót
- Molnár Zs. (2002): Élőhely-térképezés a Csanádi-pusztákon (Az NBMR 87. számú kvadrátja) NBmR-jelentés- Vácrátót
- Soó (1966): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve II. – Akadémiai kiadó pp. 337-338.

Author's address:

Sallainé Kapocsi Judit
Körös-Maros National Park Directorate
H- 5540, Szarvas
Anna-liget 1.